

EUROBATS в рамках EUROBATS Projects Initiative. Выезд 2011 г. осуществлен при поддержке Stichting Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland.

Література

- Влащенко А. С., Наглов А. В. Зимовки рукокрылих (Chiroptera: Vespertilionidae) в искусственных пещерах северо-востока Украины // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія: біологія. - 2006. - Вип. 3, №729. - С. 168-175.
- Волянский Ю.Е. Зимовка рукокрылих в окрестностях Одессы // Вестн. зоол. - 1967. - Т. 1, № 1. - С. 77-78.
- Годлевская Е.В., Гхазали М.А., Постава Т. Современное состояние троглофильных видов рукокрылих (Chiroptera) Крыма // Вестн. зоол. - 2009. - Т. 43, № 3. - С. 253-265.
- Годлевская Е., Панченко П., Форманюк О. Новые сведения о троглофильных видах рукокрылих окрестностей г. Одессы // Раритетна теріофауна та її охорона. Пр. Теріол. школи. Вип. 9. - Луганськ, 2008. - С. 93-101.
- Годлевська О.В., Тищенко В.М., Гхазалі М.А. Сучасний стан популяцій троглофілічних рукокрилих Поділля і Середнього Придністров'я (Україна) // Запов. справа в Україні. - 2010. - Т. 16, вип. 2. - С. 53-64.
- Митчелл-Джонс А.Дж., Бихари З., Мазинг М., Родригес Л. Подземные убежища рукокрылих: охрана и управление. - EUROBATS Publication Series No. 2. Русская версия. Изд. второе. - 2011. - 36 с.
- Стрелков П.П. Бурый (*Plecotus auritus*) и серый (*P. austriacus*) ушаны (Chiroptera, Vespertilionidae) в СССР. Сообщение 1 // Зоол. журн. - 1988. - Т. 67, вып. 1. - С. 90-101.
- Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Глобалконсалтинг, 2009. - 600 с.
- Benda P., Tsytsulina K.A. Taxonomic revision of *Myotis mystacinus* group (Mammalia: Chiroptera) in the Western Palearctic // Acta Societatis Zool. Bohemicae. - 2000. - Vol. 64. - P. 331-398.
- Godlevskaya E.V. Use of Kiev caves by bats (Chiroptera): hibernation and swarming // Vestn. zool. - 2007. - Vol. 41, № 5. - P. 438-449.
- Godlevska O.V., Ghazali M.A., Tyshchenko V.M., Drebet M.V., Martynjuk V.Ju. Results of the winter bat census in two sites of the Central Podolia (Ukraine) // Vestn. zool. - 2011. - Vol. 45, № 1. - P. 81-84.
- Zagorodniuk I. Species of the genus *Plecotus* in the Crimea and neighbouring areas in the Northern Black Sea Region // Proceedings of the VIIIth ERBS. - Krakow: PLATAN Publ. House, 2001. - Vol. 2. - P. 159-173.
- Mayer F., Helversen O. Cryptic diversity in European bats // Proc. R. Soc. Lond. B. - 2001. - 268. - P. 1825-1832.

ФАУНА РУКОКРИЛИХ ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ “СОФІЇВКА”

А.А. Білушенко

Черкаська дослідна станція біоресурсів Інституту розведення і генетики тварин НААН України

BAT FAUNA OF DENDROLOGICAL PARK “SOFYIVKA”. Bilushenko A.A. - *Nature Reserves in Ukraine*. 17 (1): 41-46. - The research of bat fauna of the “Sofyivka” carried out from 15 to 19.06.2010. There are 8 species of bats were found in the park: *Myotis daubentoni*, *M. dasycneme*, *Nyctalus noctula*, *Pipistrellus nathusii*, *P. kuhli*, *Plecotus auritus*, *Eptesicus serotinus*, *Vespertilio murinus*. Total found 20 covers for 5 species. *N. noctula* was the dominant specie of the park. Maternity colonies were found only for *N. noctula*. The new regional species *P. kuhli*, was found. Within the species outlines, the spread of species in a park is given. The similarity of bat fauna of the Park “Sofyivka” and projected National Park “Kholodny Yar” is explained by habitat similarity.

Keywords: Chiroptera, species composition, faunistic complexes, census, maternity colonies, protected areas.

ФАУНА РУКОКРИЛИХ ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ “СОФІЇВКА”. Білушенко А.А. - *Заповідна справа в Україні*. 17 (1): 41-46. - Дослідження рукокрилих парку “Софіївка” проводилась з 15 по 19.06.2010. Було виявлено 8 видів рукокрилих: *Myotis daubentoni*, *M. dasycneme*, *Nyctalus noctula*, *Pipistrellus nathusii*, *P. kuhli*, *Plecotus auritus*, *Eptesicus serotinus*, *Vespertilio murinus*. Знайдено 20 схованок 5 видів. Основним домінуючим видом на території парку є *N. noctula*. Материнські колонії було знайдено лише для *N. noctula*. Знайдено регіонально новий вид - *P. kuhli*. Висока подібність фаун “Софіївки” та проєктованого НПП “Холодний Яр” пов’язана з подібністю біотопічних умов цих територій.

Ключові слова: рукокрилі, видовий склад, фауністичні комплекси, обліки, материнські колонії, природно-заповідний фонд.

ФАУНА РУКОКРИЛИХ ДЕНДРОЛОГИЧЕСКОГО ПАРКА “СОФИЕВКА”. Билушенко А.А. - *Заповідна справа в Україні*. 17 (1): 41-46. - Исследования рукокрылих дендрологического парка “Софиевка” проводились с 15 по 19.06.2010. Выявлено 8 видов рукокрылих: *Myotis daubentoni*, *M. dasycneme*, *Nyctalus noctula*, *Pipistrellus nathusii*, *P. kuhli*, *Plecotus auritus*, *Eptesicus serotinus*, *Vespertilio murinus*. Найдено 20 убежищ 5 видов. Основным доминирующим видом на территории парка является *N. noctula*. Материнские колонии были найдены лишь для *N. noctula*. Найден регионально новый вид - *P. kuhli*. Высокое сходство фаун рукокрылих “Софиевки” и проектируемого национального природного парка “Холодный Яр” связано со сходством биотопических условий этих территорий.

Ключевые слова: рукокрылые, видовой состав, фаунистические комплексы, учеты, материнские колонии, природно-заповедный фонд.

Серед історичних пам’яток культури України значне місце займають декоративні сади і парки, багато з яких є визначними зразками паркобудівного мистецтва. Одним із них на території Черкащини є національний дендропарк “Софіївка”, розташований у північній частині м. Умань, неподалік р. Кам’янки. Площа парку становить 179,2 га. Рослинність його складає понад 2000 видів дерев і кущів (місцевих та екзотичних) (Білик та ін, 2000).

На сьогодні парк відіграє культурно-рекреаційну роль. Щорічно його відвідує понад 500 тис. людей, що завдає значного антропогенного навантаження.

Рукокрилі – невід’ємний компонент наземних екосистем. Через особливості своєї біології рукокрилі є однією з найвразливіших груп ссавців (Годлевська, 2006), а їх видове різноманіття є індикатором стану середовища (Тищенко, 2006). Слід відмітити, що у ХХ ст. вивчен-

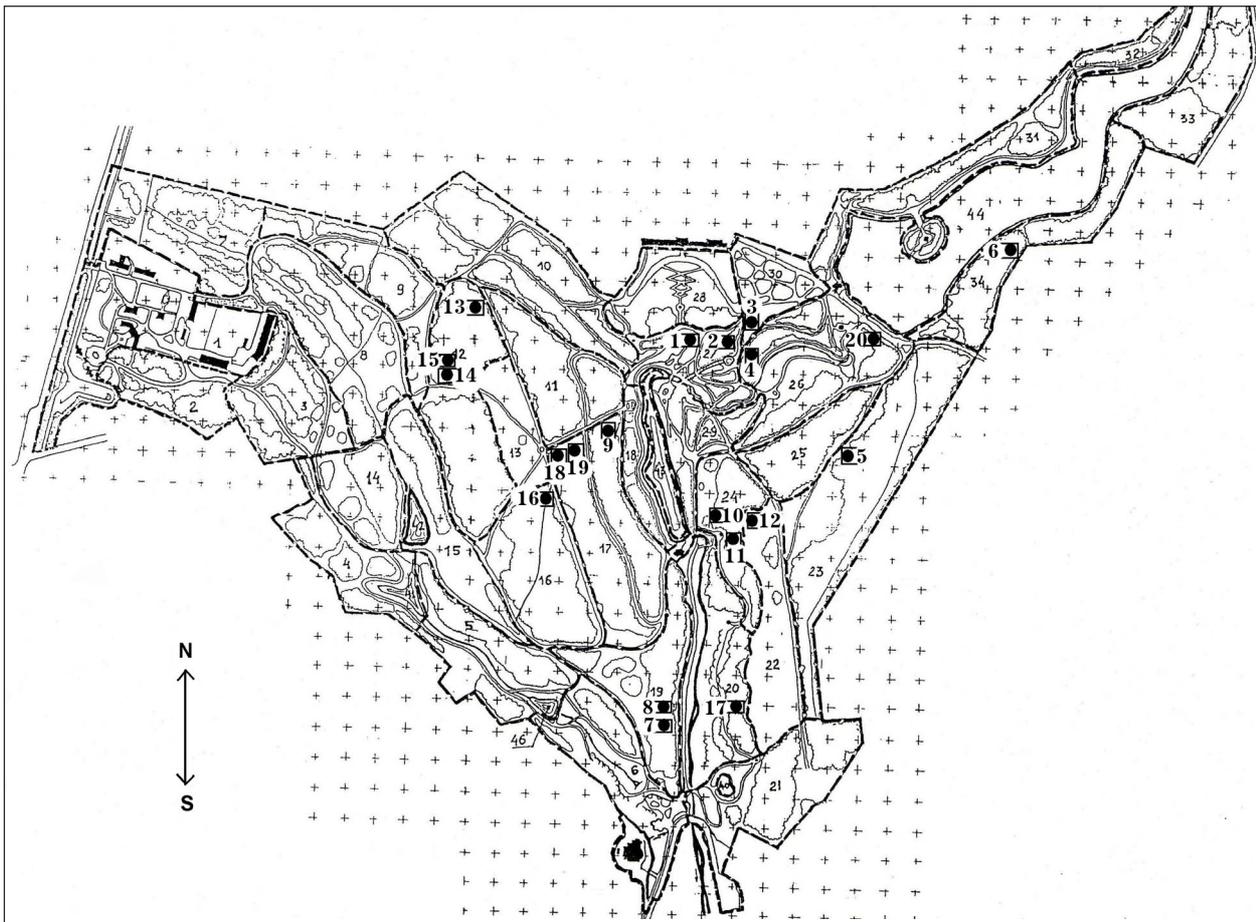

Рис. 1. Просторовий розподіл знайдених схованок рукокрилих на території дендропарку "Софіївка".

1 - NYN; 2 - NYN; 3 - PNA; 4 - NYN; 5 - PNA; 6 - ESE, PIK; 7 - PNA; 8 - PNA; 9 - PNA; 10 - NYN; 11 - NYN; 12 - PNA; 13 - NYN; 14 - NYN; 15 - NYN; 16 - NYN; 17 - MDA; 18 - PNA; 19 - NYN; 20 - MDA.

ням рукокрилих "Софіївки" займалися В.І. Абеленцев, Ю.Г. Крочко, Г.П. Московський (Абеленцев та ін., 1956, Абеленцев, Колушев та ін., 1970; Шевченко, Золотухина, 2005). Але в їх роботах відсутня кількісна оцінка видового складу рукокрилих парку, описуються лише знахідки окремих видів, та наданий матеріал по кільцюванню рудих вечірниць (*Nyctalus noctula*) (Абеленцев, Колушев та ін., 1970). Дослідження не систематичні і носять фрагментарний характер.

Метою нашої роботи є аналіз сучасного видового складу рукокрилих дендропарку "Софіївка" та стану їх популяцій, вивчення просторового розподілу схованок окремих видів, порівняння фауністичних комплексів рукокрилих парку та інших об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області.

Матеріал і методи

Дослідження проводилися на території Уманського національного дендрологічного парку "Софіївка" 15–19.06.2010. Загальна тривалість досліджень становила близько 72 годин. Обліки, вивчення активності, а також пошук схованок проводили з використанням ультразвукового детектора Pettersson D 200. Детекторні обліки підкріплювались відловом і співставлялись з візуальними спостереженнями. Для відловів тварин використовували павутинну сітку (дослідження тварин проводили без вилучення їх з природного місця проживання). Всього

на території парку контактено оглянуто 53 особини та знайдено 20 схованок (рис. 1).

Для визначення життєвого стану дерев, в яких були знайдені колонії, користувалися шкалою Крафта (Атрохин, 1970): I клас – домінуючі дерева з добре розвинутою кроною; II – клас – домінуючі дерева, що утворюють зазвичай головні насадження з відносно добре розвинутою кроною; III клас – дерева, що мають субдомінуючі стовбури, їх крони розріджені і неправильно сформовані; IV клас – дерева, що мають пригнічені стовбури, лише частково їх крони входять в загальний полог насаджень. Деревя цього класу розділені на два підкласи: а) стовбури з незатіненими, частково стиснутими вверх кронами, б) стовбури з затіненими кронами, верхня частина крон зелена, нижня – відмирає; V клас – дерева, що відмирають та мертві: а) стовбури з кронами, що мають зелену верхівку; б) стовбури з відмираючими та відмерлими кронами.

В роботі ми застосували систему фауністичних груп рукокрилих, що була запропонована С.В. Газаряном (2002).

Порівняння фаун парку "Софіївка" та інших об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області рукокрилих проводиться за нашими даними. Ступінь подібності видового складу рукокрилих парку "Софіївка" та інших об'єктів природно-заповідного фонду регіону визначали за коефіцієнтом подібності Чекановського-С'є-

ренсена (Песенко, 1982), для встановлення міри включення локальної фауни одного ценозу у складі іншого – індекс Шимкевича-Сімпсона (Песенко, 1982). Для побудови дендрограми подібності фаун використовували різні способи кластеризації, але в усіх випадках кластери залишалися стабільними.

У статті використано акроніми: MDA – *Myotis daubentoni*, MDS – *M. dasycneme*, NYN – *Nyctalus noctula*, PNA – *Pipistrellus nathusii*, PIK – *P. kuhli*, PAU – *Plecotus auritus*, ESE – *Eptesicus serotinus*, VMU – *Vespertilio murinus*.

Результати та обговорення

Вперше для дендропарку “Софіївка” проведено повну інвентаризацію видового складу рукокрилих. Під час досліджень зареєстровано 8 видів рукокрилих, що відносяться до 6 родів родини Vespertilionidae: нічниця водяна (*Myotis daubentoni* (Kuhl, 1825)), нічниця ставкова (*M. dasycneme* (Boie, 1817)), вухань бурій (*Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758)), нетопир лісовий (*Pipistrellus nathusii* (Keyserling et Blasius, 1839)), нетопир середземноморський (*P. kuhli* (Kuhl, 1817)), вечірниця руда (*Nyctalus noctula* (Schreber, 1774)), кажан двоколірний (*Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758), кажан пізній (*Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774)).

Ці види належать до трьох фауністичних груп – європейської мезофільної, бореальної та передньоазіатської. До першої групи відносяться 50% видів рукокрилих фауни парку (*N. noctula*, *E. serotinus*, *P. nathusii*, *V. murinus*), до другої (*M. daubentoni*, *M. dasycneme*, *Pl. auritus*) – 37,5%, *P. kuhli* – єдиний представник передньоазіатської фауністичної групи (12,5%), який чітко демонструє експансію на території України. Процентне співвідношення відносного трапляння видів рукокрилих на території парку за даними відловів та візуально-детекторних обліків наведено на рисунку 2.

Основу видового складу рукокрилих за кількістю відловлених особин та за даними наших обліків становлять *N. noctula*, *P. nathusii*. Материнські колонії відзначені лише для *N. noctula*.

***Myotis daubentoni*.** Водяна нічниця є осілим видом який у великій кількості живе біля водойм, а її значне поширення пов’язане з високою пластичністю у виборі схованок (Абеленцев та ін, 1956). Але на території парку вид не є чисельним.

В 1940 р. Г.П. Московським здобуто 2 самки, а в 1965 р. В.І. Абеленцевим було здобуто самця. Шкурки цих екземплярів зараз зберігаються в колекціях зоологічного музею НАН України (Шевченко, Золотухина, 2005). Ми реєстрували водяну нічницю в 5 точках парку: на території Грекової балки, де знаходиться система водойм; на території Малої Швейцарії; в районах Нижнього та Верхнього ставів. Виліт окремих особин спостерігали біля Гроту Фетіди. Частота прослуховування ультразвуковим детектором становила 45 кГц. Візуально вид спостерігали на території Грекової балки під час полювання (кв. 14).

В 1960-х рр. *M. daubentoni* в світлий період доби ховалась в проміжках склепіння підземного водопроводу парку (Абеленцев та ін, 1956). Схованки, про які згаду-

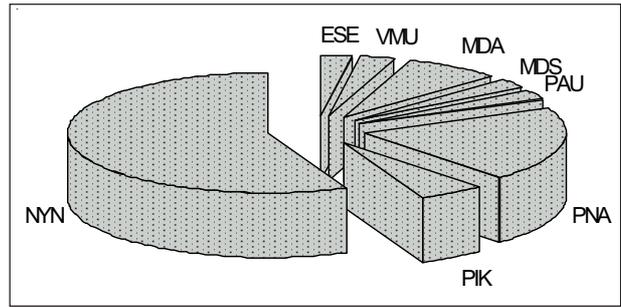

Рис. 2. Процентне співвідношення відносної зустрічності видів рукокрилих на території дендропарку “Софіївка”.

вав у своїх роботах Абеленцев, збереглися і до нинішнього часу завдяки стабільності умов парку. На сьогодні нам вдалося знайти на території парку дві схованки, одна з яких знаходиться в гранітних щілинах штучних скель, що оточують Женевське озеро на території Малої Швейцарії (кв. 20, рис. 1, номер на карті – 17), інша – Грот Фетіди (вхід до склепіння закритий залізними ґратами), де було зареєстровано 6 особин 18.06.2010 р. під час вильоту зі склепіння о 22⁰² (кв. 26, рис. 1, номер на карті – 20). Слід відмітити, що підземна річка парку і Грот Фетіди пов’язані між собою.

***Myotis dasycneme*.** Даний вид вузькоспеціалізований – пов’язаний переважно зі стоячими водоймами або татками, що характеризуються повільною течією. Раніше ставкова нічниця на території парку “Софіївка” не була зареєстрована. Нами вона відмічена лише в одній точці парку – на території Грекової балки над системою штучних водойм (кв. 14). Тварина літала на відстані 0,5–1 м від поверхні водного дзеркала, здобуваючи собі поживу, 15.06.2010 о 22⁴⁵, частота прослуховування – 35 кГц. Цей вид для Черкаської області є регіонально новим, рідкісним, біологічні та екологічні особливості його в умовах регіону вивчені недостатньо.

***Plecotus auritus*.** Осілий вид, схильний до синантропії, також оселяється в листяних лісах та парках. Здобути В.І. Абеленцевим 2.08.1965 р. 2 особини (самець і самка) зберігаються в колекції зоологічного музею НАН України (Шевченко, Золотухина, 2005). Нами на галявині Дубинка в нічний час було спіймано дорослого самця.

***Pipistrellus nathusii*.** Відноситься до типових перелітних, які на зимівлю мігрують в південні частини свого ареалу (Абеленцев та ін, 1956). На території “Софіївки” відмічений вперше. Частота прослуховування за допомогою детектора – 35–38 кГц. Зустрічається майже всюди, є субдомінантом, його відносна щільність становить приблизно 20 ос./км². Материнських колоній не знайдено. Контактно оглянуто 12 особин. З них самки склали 83%, а самці – 17%. Відмічено 7 схованок в порожнинах дерев (табл. 1). Серед дерев, які *P. nathusii* використовує в якості схованки, в умовах дендропарку переважає ясен – 57%, дуб становить 28%, граб – 15%.

8 самок з 10 відловлених нами мали ознаки лактації, інші 2 мали ознаки вагітності. В літературних джерелах вказані строки народження малят даним видом на території Центрального Лісостепу України – з початку до середини червня (Лисецкий, Куниченко, 1952; Абеленцев та ін, 1956; Мерзлікін, Лебідь, 1998).

Таблиця 1.

Характеристика схованок *P. nathusii* на території дендропарку “Софіївка”

Порода дерева	Клас за Крафтом	Форма льотка	Вік (років)	Експозиція	Висота до льотка, м	Кількість особин	Номер на карті
Дуб звичайний	III	Розлом стовбура	<50	Cx	5	3	3
Дуб звичайний	III	Розлом стовбура	<60	ПдЗах	15	5	7
Ясен	II	Округла	60	Пд	10	5	8
Ясен	II	Вигнилий стовбур	40	ПдСх	8	<10	9
Ясен	III	Розлом стовбура	20	ПдЗах	6	3	12
Граб	I	Щілеподібна	70	Cx	10		18
Ясен	I	Округла	<50	Пд	10	5	5

***Pipistrellus kuhli*.** Типовий представник урболандшафтів, облігантний синантроп. Веде осілий спосіб життя. На території дендропарку даний вид реєстрували ближче до території забудови – адміністративних споруд, будівель, що знаходяться на території коніфіретума. Частота прослуховування за допомогою детектора становила 40–42 кГц. Пік активності припадає в середньому на 21⁴⁵. Чотирьох особин *P. kuhli* ми регулярно реєстрували 15–17.06.2010 біля Верхнього ставу (кв. 34). Очевидно, денні схованки знаходяться в старих цегляних одноповерхових будівлях з шиферним дахом, розташованих на території коніфіретума. Тварини літали на відстані 1–1,5 м від поверхні землі та 2 м від поверхні водного дзеркала. Також спостерігалися вони і за межами парку в м. Умань. Вид є регіонально новим, для дендропарку відмічений вперше.

***Nyctalus noctula*.** Європейський вид. Місця зимівлі знаходяться здебільшого за південними межами країни (Абеленцев та ін., 1956). За даними наших досліджень, в умовах населених пунктів Черкаської області здатна формувати зимові скупчення. На території парку вид є найчисельнішим. Знахідки виду на території дендропарку відомі ще з 1970 р. (Абеленцев, Коліушев, Крочко та ін., 1970). Руду вечірницю ми реєстрували майже у всіх відкритих точках парку: луках, галявинах, біля водойм та над ними, у дібровах. Частота прослуховування становила 19–21 кГц на відкритій місцевості. За період досліджень нами знайдено 10 схованок, 3 з них – материнські колонії (табл. 2). Найбільшу кількість схованок *N. noctula* облаштували в дубах – 60%. В клені польовому знаходилось 30%, в ясені – 10% схованок. Найчастіше використо-

вуються старі дупла дятлів, які мають льотки округлої або овальної форми (Абеленцев та ін., 1956). В Софіївці 90% знайдених нами дупел були саме такими. Відносна щільність *N. noctula* у дендропарку становить 50 ос/км². Початок вечірнього вильоту з дупла (Грекова балка) ми спостерігали о 21²¹ 18.06.2010. Виліт тривав приблизно 10 хвилин, всього вилетіло 19 особин. Після закінчення вильоту було чути, що в дуплі ще лишалися тварини.

Висота польоту *N. noctula* залежить від часу доби, вони літають досить високо, але по мірі згущення при-смерків знижуються (Абеленцев та ін., 1956). В сітку висотою 3,5 м від поверхні землі перші тварини почали потрапляти після 22 години (22³⁵, 18.06.2010; 22⁵⁰, 17.06.2010). Другий пік активності розпочався після півночі 19.06.2010. В 0⁴⁰ активність різко знизилася, жодної тварини не відловили. В 3⁴⁴ почали групуватися біля дупла. В 3⁵⁷ знову почали потрапляти до сітки. Контактно оглянуто 40 особин. З них самки склали 67,5%, самці – 32,5%. Кількість самців на території парку значно більша порівняно з іншими місцями (в співвідношенні 27:13).

Поява молоді рудих вечірниць припадає на другу половину червня (Абеленцев та ін., 1956). З 15 самок, які були відловлені нами 18.06.2010 на території парку, 13 мали ознаки лактації, дві інші – ознаки вагітності.

***Vespertilio murinus*.** Екологічні особливості та річний цикл життя кажана двоколірного в умовах регіону вивчено недостатньо. Відомо лише, що цей вид відноситься до перелітних (Абеленцев та ін., 1956). За літературними даними, схильний до синантропії. В околицях м. Умань кажана двоколірного знаходили в ХХ ст. (Загороднюк, Тищенко, 1999). На території парку має спорадичне по-

Таблиця 2.

Характеристика схованок *N. noctula* на території дендропарку “Софіївка”

Порода дерева	Клас за Крафтом	Форма льотка	Вік (років)	Експозиція	Висота до льотка, м	Кількість особин	Номер на карті
Клен польовий	III	Округла	<10	Cx	5	<10	1
Клен польовий	II	Округла	<10	Cx	3	15	2
Клен польовий	IV (б)	Округла	<10	ПдСх	7	<1	4
Дуб	I		<100	ПдСх	14	<1	10
Ясен	II	Округла	<20	ПдСх	15	5	11
Дуб	V	Округла	<30	ПдЗах	9	20	13
Дуб	V	Округла	40	Cx	6	20	14
Дуб	II	Округла	40	Cx	8	25	15
Дуб	III	Округла	40	ПдСх	9	5	16
Дуб	I	Округла	70	ПнСх	10	<1	19

ширення. Зустрічається зрідка. За весь період спостережень відмічено всього 8 сигналів, більшість з яких була зареєстрована нами в центральній частині парку. Частота прослуховування становила 28 кГц.

Eptesicus serotinus. Типовий осілий вид, облигатний синантроп. Далеких сезонних міграцій не робить, спостерігаються лише незначні кочівлі, пов'язані зі зміною сезонних сховищ. Вид у "Софіївці" відмічено вперше. Частота прослуховування становить 25 кГц на відкритій місцевості. Найбільшу кількість пізніх кажанів (5 особин) ми зареєстрували 15.06.2010 в нагірній частині дендропарку. Неодноразово реєстрували їх і під час маршрутних обліків по парку. Тварин зустрічали в основному під час характерних для виду добових перельотів до місць полювання. Періодичний виліт окремих особин з території коніфіретума (кв. 34), де, очевидно, в будівлях знаходяться їх схованки, спостерігали 15.06.2010.

Таким чином, на території дендропарку "Софіївка" досить багатий видовий склад рукокрилих і немала щільність їх населення. Як за кількістю особин у відловах і частотою детекторних реєстрацій, так і за кількістю знайдених схованок домінує *N. noctula*, яка може бути віднесена до фонових. *P. nathusii* є субдомінантом і після *N. noctula* займає друге місце за кількістю у відловах та реєстраціях. Всі інші види зустрічаються рідше.

Серед ряду досліджених нами об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області видовий склад руко-

Таблиця 3.

Подібність фаун рукокрилих дендропарку "Софіївка" до інших об'єктів природно-заповідного фонду Черкаської області.

	Індекс Чекановського-С'єренсена							
	Хол. Яр	Канів	Зміїні	Софіївка	Ірдинь	Мошни	Сунки	Виграїв
Хол. Яр	10*	0,842	0,428	0,888	0,667	0,823	0,750	0,777
Канів	0,888	9	0,461	0,705	0,823	0,750	0,800	0,823
Зміїні	0,750	0,750	4	0,500	0,500	0,363	0,400	0,333
Софіївка	0,998	0,750	0,750	8	0,750	0,667	0,571	0,750
Ірдинь	0,750	0,875	0,750	0,750	8	0,533	0,571	0,875
Мошни	0,998	0,875	0,500	0,714	0,571	7	0,923	0,667
Сунки	0,998	0,998	0,500	0,667	0,667	0,998	6	0,714
Виграїв	0,875	0,875	0,500	0,750	0,875	0,714	0,833	8

Індекс Шимкевича-Сімпсона

* По діагоналі позначена кількість видів рукокрилих на території об'єкту.

В таблиці 3 і рис. 3: Хол.Яр - проектований НПП "Холодний Яр", Канів - Канівський природний заповідник, Зміїні - Зміїні острови, Канівський природний заповідник, Софіївка - дендропарк "Софіївка", Ірдинь - заказник "Ірдинське болото", Мошни - Мошногірський заказник, Сунки - Сунківський заказник, Виграїв - Виграївський зоологічний заказник.

крилих дендропарку "Софіївка" найбільш подібний до проектованого національного природного парку "Холодний Яр" (табл. 3, рис. 3). Така подібність, на нашу думку, може бути обумовлена топічними зв'язками цих тварин (табл. 4). У порівнянні з проектовним НПП "Холодний Яр" із фауни "Софіївки" випадає лише два види: широковоху європейський (*Barbastella barbastellus* Schreber, 1774) та нічниця в'їчаста (*Myotis nattereri* Kuhl, 1817), що входять до типових лісових угруповань, які приурочені в умовах регіону головним чином до листяних лісів. Причому останній вид значною мірою віддає перевагу заплавному дібровам. В якості місць полювання ці види можуть використовувати густі лісові зарості, збираючи з різних частин рослин комах. Подібних умов у парку "Софіївка" немає.

Як у Холодному Яру, так і в "Софіївці" добре розвинена гідрографічна мережа. Дендрологічний парк має штучно створену систему водойм – озера, ставки, струмки. Холодний Яр характеризується добре розвинутою системою ставків. Це створює сприятливі умови для існування такого вузькоспеціалізованого виду, як *M. dasycneme*, а також *M. daubentoni*, яка не проявляє в

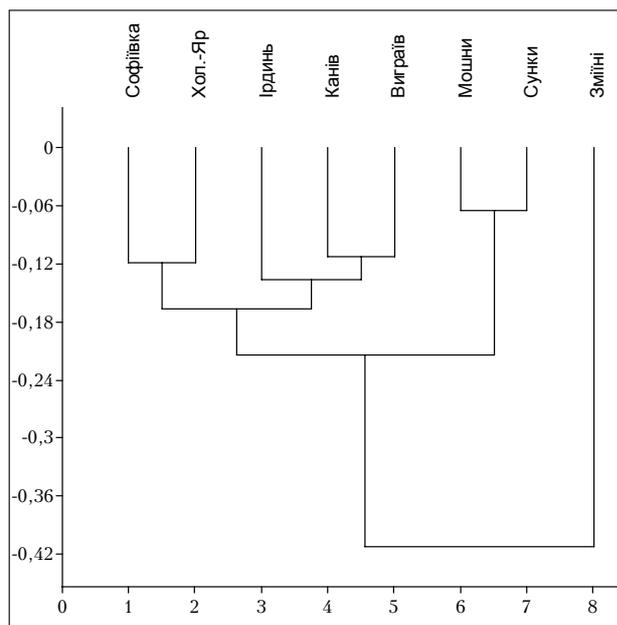

Рис. 3. Дендрограма подібності видового складу рукокрилих дендропарку "Софіївка" з іншими об'єктами природно-заповідного фонду Черкаської області.

Таблиця 4.

Основні місця реєстрації видів рукокрилих території національного дендропарку "Софіївка"

Вид	Місце реєстрації			
	Нагірна діброва	Сухі луки	Надводне і біляводне середовище	Території під забудовою
1 MDA			+	
2 MDS			+	
3 NYN	+	+	+	+
4 PNA		+		
5 PIN				+
6 PAU	+			
7 ESE	+			+
8 VMU	+	+		+

умовах регіону такої вузької спеціалізації, як попередній вид, але наявність водойм для неї є бажаним фактором існування. Лучні ділянки є важливими елементом екосистем і "Софіївки", і "Холодного Яру". Вони служать стаціями полювання для таких видів, як вечірниця руда (*N. noctula*), нетопир лісовий (*P. nathusii*) та кажан пізній (*E. serotinus*). Причому останній вид є типовим синантропом, який здатний здійснювати добові міграції на великі відстані від своїх денних схованок до стацій полювання, якими є лучні ділянки, місця вирубок, а також нагріні ділянки частини лісів і парків. Вухані (*Plecotus* sp.) та кажан двоколірний (*V. murinus*) займають проміжне положення, їх, по суті, в умовах регіону ми умовно віднесли до еврибіонтів. Відповідно з таким біотопічним розподілом ми пов'язуємо також трофічну спеціалізацію місцевих видів рукокрилих, яка потребує подальших досліджень. Також більш детального дослідження з фауністичної точки зору потребують вище згадані об'єкти природно-заповідного фонду.

Основними факторами, що сприяють збідненню видового складу та зниженню чисельності популяцій рукокрилих на території дендропарку є зникнення дуплистих та порожнистих дерев, або ж їх нестача. Дещо меншу роль відіграє фактор непокоєння. З метою збереження видового складу та чисельності популяцій рукокрилих на території парку рекомендується лишати старі всихаючі та навіть всохлі дерева, які мають дупла або вигнилу порожнину (навіть якщо вони не мають естетичного значення), оскільки саме такі дерева найчастіше обираються рукокрилими в якості схованок.

Автор висловлює щире подяку провідному спеціалісту по фауні парку "Софіївка" І.Л. Дениско за надання

корисних порад та цінних консультацій, а також охороні парку за допомогу в проведенні досліджень.

Література

- Абеленцев В.І., Попов Б.М., Підопличко І.Г.: Ряд рукокрилі або кажани - Chiroptera / Фауна України. - Київ: АН УРСР, 1956. - Том 1: Ссавці, вип. 1. - С. 229-446.
- Абеленцев В.І., Колошеш І.І., Крочко Ю.І., Татаринів К.А. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939-1967 гг. Сообщ. 3. // Вестн. зоол. - 1970. - № 1. - С. 61-65.
- Атрохин В.Г. Лесоводство. // Классификация деревьев в лесу. - М.: Лесн. пром., 1970. - 303 с.
- Газарян С.В. Эколого-фаунистический анализ населения рукокрылых (Chiroptera) Западного Кавказа. - Автореф. дисс. ... канд. биол. наук.: 03.00.08 /Москва, 2002 - 24 с.
- Годлевська О.В. Сучасний стан рукокрилих фауни України в умовах антропогенної трансформації середовища. - Автореф. дис. ... канд. біол. наук.: 03.00.08. - Київ, 2006. - 24 с.
- Загороднюк І., Тищенко В. Уточнення щодо кажанів у Бернських списках // Ссавці під охороною Бернської конвенції (Пр. теріол. школи). - Київ, 1999. - С. 182-184.
- Лисецкий А.С., Куніченко А.А. К фауне летучих мышей (Chiroptera) Харьковской области // Уч. зап. Харьков. ун-та. - 1952. - Т.44. - С. 87-92.
- Мерзлікін І.Р., Лебідь Є.Д. Нотатки про кажанів Сумської області // Європейська ніч кажанів'98 в Україні (Пр. теріол. школи, вип. 1). - Київ, 1998. - С. 124-127.
- Песенко Ю.А. Принципы и методы количественного анализа в фаунистических исследованиях. - М.: Наука, 1982. - 287 с.
- Тищенко В.М. Еколого-фауністична характеристика та лісівниче значення рукокрилих (Chiroptera) в умовах Західного Поділля. - Автореф. дис. ... канд. біол. наук.: 06.03.03. - Київ, 2005. - 21 с.
- Шевченко Л.С., Золотухина С.І. Каталог коллекций Зоологического музея ННПМ НАН Украины. Млекопитающие. Вып. 2.: Насекомоядные (Insectivora), Рукокрылые (Chiroptera), Зайцеобразные (Lagomorpha), Грызуны (Rodentia). - Киев, 2005. - С. 54-103.

К ОРНИТОФАУНЕ ПИРЯТИНСКОГО РАЙОНА ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ

А.В. Турчик, В.В. Казанник, А.А. Чован

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко

TO THE ORNITHOFAUNA OF PYRYATYN DISTRICT (POLTAVA REGION). Turchik A.V., Kazannyk V.V., Chovan A.A. - Nature Reserves in Ukraine. 17 (1): 46-52. - The data were collected in July-August 2007-2010. The most numerous and rare bird species were described.

Keywords: Uday river, ornithofauna, rare species.

ДО ОРНИТОФАУНИ ПИРЯТИНСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. Турчик А.В., Казанник В.В., Чован А.А. - Заповідна справа в Україні. 17 (1): 46-52. - Матеріал збирався у липні-серпні 2007-2010 рр. Наведені дані по найбільш численних та рідкісних видах 13 рядів птахів.

Ключові слова: Удай, орнітофауна, рідкісні види.

К ОРНИТОФАУНЕ ПИРЯТИНСКОГО РАЙОНА ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ. Турчик А.В., Казанник В.В., Чован А.А. - Заповідна справа в Україні. 17 (1): 46-52. - Матеріал збирався в июле-августе 2007-2010 гг. Приведены данные по наиболее распространенным и редким видам 13 отрядов птиц.

Ключевые слова: Удай, орнітофауна, редкие виды.

Пирятинский район расположен в северо-западной части Полтавской области и занимает площадь 86,3 тыс. га, из которых 64,9 тыс. га – сельскохозяйственные угодья. Район полностью лежит в лесостепной природной зоне Украины. С севера на юг его пересекает р. Удай,

плавни которой занимают значительную часть территории (больше 10 тыс. га). Именно в плавнях сосредоточено значительное разнообразие животных и растений. Природные комплексы р. Удай сохранились практически нетронутыми, так как здесь не проводились мелиора-